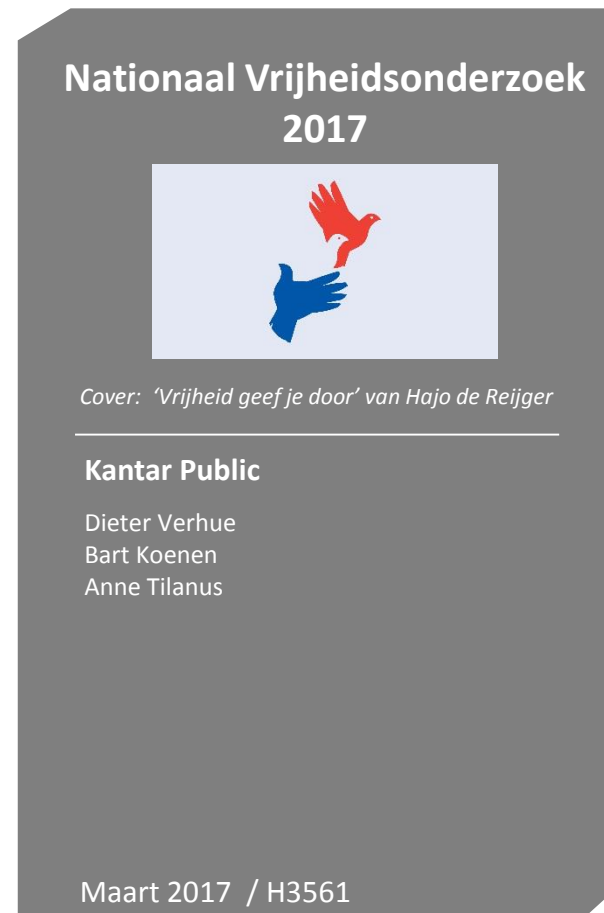

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2017

Beleving, houding en draagvlak ten aanzien van 4 en 5 mei

Inhoudsopgave

	pagina
1. Achtergrond en doelstelling	3
2. Algemene samenvatting	5
3. De context van 4 en 5 mei	9
4. Het draagvlak voor 4 mei	16
5. Het draagvlak voor 5 mei	29
Bijlage	
Onderzoeksverantwoording	

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2017

Achtergrond en doelstelling

Achtergrond en doelstelling

- Sinds 2001 voert Kantar Public (voorheen Bureau Veldkamp) in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei het Nationaal Vrijheidsonderzoek uit. Dit onderzoek is opgezet om de beleving van Nederlanders ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Deze beleving kan in de loop der tijd veranderen, naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt en jongere generaties geen eigen herinneringen meer hebben aan de Tweede Wereldoorlog.
- Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats behouden in onze samenleving, dan moeten deze dagen blijven aansluiten bij de beleving van de burgers. In dit rapport wordt ingegaan op het draagvlak voor de jaarlijkse Nationale Herdenking op 4 mei en de viering van de Nationale Bevrijding op 5 mei.
- Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is van 14 februari tot en met 2 maart 2017 uitgevoerd onder een representatieve steekproef van 896 personen uit het Nederlands publiek van 13 jaar en ouder. Binnen deze steekproef zijn ook niet-westerse allochtonen vertegenwoordigd (n=101). Een uitgebreide onderzoeksverantwoording is als bijlage in dit rapport opgenomen.
- Het rapport is als volgt opgebouwd. Na een algemene samenvatting (hoofdstuk twee) gaan we in het derde hoofdstuk dieper in op de maatschappelijke context van 4 en 5 mei. In het vierde hoofdstuk staat het draagvlak voor 4 mei centraal en het vijfde hoofdstuk gaat over het draagvlak en de viering van 5 mei. De titels van figuren en tabellen betreffen (behoudens enkele uitsplitsingen) de exacte vraagstellingen zoals die aan de respondenten zijn voorgelegd. Bij alle figuren en tabellen is het totale aantal respondenten weergegeven dat de betreffende vraag heeft beantwoord. Verschillen tussen groepen of meetjaren worden uitsluitend gerapporteerd als het significante verschillen betreft.

Algemene samenvatting

Algemene samenvatting (1/3)

Groot draagvlak voor 4 en 5 mei

Het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor de herdenking op 4 mei en de viering van de bevrijding op 5 mei is groot, ruim acht op de tien Nederlanders geven aan de Dodenherdenking op 4 mei (heel) belangrijk te vinden. Een even grote groep Nederlanders geeft daarnaast aan de viering van Bevrijdingsdag op 5 mei (heel) belangrijk te vinden. De groep Nederlanders die aangeeft zowel 4 als 5 mei *heel belangrijk* te vinden, is het afgelopen jaar toegenomen.

Blijvende zorgen om terrorisme en oorlog

Als we kijken naar internationale ontwikkelingen waar mensen zich zorgen over maken, zijn er ten opzichte van vorig jaar een aantal veranderingen. De zorgen om oorlog zijn het afgelopen jaar sterk gestegen. Maakte in 2016 drie op de tien Nederlanders zich nog zorgen over oorlog, dit jaar is dat vier op de tien. Ook de zorgen over terrorisme zijn gestegen: ruim zes op de tien Nederlanders maken zich hier zorgen over, dat is het hoogste niveau sinds 2002. De zorgen over de vluchtelingen die naar Nederland en Europa komen, is in dezelfde periode juist afgenomen: in 2016 maakte ruim de helft zich hier nog zorgen over, terwijl dat dit jaar gedaald is tot ruim een derde.

Algemene samenvatting (2/3)

Negen op de tien staan stil bij 4 mei

In totaal staan ruim negen op de tien Nederlanders op de één of andere manier stil bij 4 mei. Zo nemen ruim acht op de tien Nederlanders de twee minuten stilte in acht (85%) en volgen ruim zes op de tien Nederlanders de Nationale Dodenherdenking op televisie, via de radio of online. Er is net als voorgaande jaren een brede consensus over de betekenis en de invulling van de Dodenherdenking. Zo zien negen op de tien Nederlanders de herdenking als een moment waarop zij respect tonen voor oorlogsslachtoffers en zijn acht op de tien van mening dat de herdenking ook in de toekomst door moet gaan. Ook worden alle onderdelen - zoals de twee minuten stilte en het spelen van het volkslied - door een ruime meerderheid van de bevolking aansprekend gevonden. Net als voorgaande jaren herdenken vier op de tien Nederlanders alle oorlogsslachtoffers wereldwijd.

Acht op de tien vieren 5 mei

Ruim acht op de tien Nederlanders staan op de één of andere manier stil bij 5 mei. Zo heeft de helft iets van de viering gezien, gehoord of gelezen op televisie, de radio of online en hebben drie op de tien Nederlanders een activiteit in de eigen plaats bezocht. Net als bij 4 mei bestaat ook bij 5 mei grote consensus over de betekenis ervan. Zo vinden ruim acht op de tien dat de viering van 5 mei ook in de toekomst door moet gaan en beschouwt een even grote groep 5 mei als een dag waarop zij erbij stilstaan dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Zes op de tien Nederlanders staan op 5 mei stil bij de Tweede Wereldoorlog.

Algemene samenvatting (3/3)

5 mei als vrije dag

Acht op de tien Nederlanders weten dat 5 mei een nationale feestdag is, een even groot gedeelte geeft aan het (zeer) belangrijk te vinden dat 5 mei een nationale feestdag is. Zeven op de tien Nederlanders vinden dan ook dat 5 mei ieder jaar een vrije dag voor alle werkende Nederlanders zou moeten zijn. Stel dat 5 mei inderdaad een vrije dag zou worden en men zou daar een andere vrije dag voor moeten inleveren, kiezen drie op de tien voor Goede Vrijdag.

4 en 5 mei zorgen voor verbinding

Ten opzichte van andere momenten van nationale betekenis voelen Nederlanders zich tijdens de Dodenherdenking op 4 mei en de viering van de bevrijding op 5 mei het sterkst verbonden met andere Nederlanders. Acht op de tien voelen zich op deze momenten in (zeer) sterke mate verbonden met elkaar.

De context van 4 en 5 mei

De context van 4 en 5 mei - Samenvatting

Zorgen wereldwijd

Omdat het draagvlak voor 4 en 5 mei niet los staat van andere maatschappelijke ontwikkelingen, is belangrijk om na te gaan hoe deze ontwikkelingen zich verhouden tot 4 en 5 mei. In het Nationaal Vrijheidsonderzoek worden om die reden al jarenlang de zorgen van het Nederlands publiek over verschillende wereldproblemen in de tijd gevolgd.

Zorgen over terrorisme en oorlog blijven toenemen

Als mensen met een open vraag wordt gevraagd over welke wereldwijde problemen ze zich zorgen maken, geven drie op de tien Nederlanders spontaan aan zich zorgen over oorlog te maken. Ruim een kwart maakt zich zorgen over de ontwikkelingen in de internationale politiek, waarbij vooral de politieke ontwikkelingen in Amerika (Trump), Turkije (Erdogan) en Rusland (Poetin) worden genoemd. Dezelfde vraag wordt sinds 2002, het jaar na de aanslagen van '9/11', ook gesloten voorgelegd. Dan geven ruim zes op de tien Nederlanders aan zich zorgen te maken over terrorisme. De zorgen hierover liggen hiermee op het hoogste niveau sinds 2002. Vier op de tien geven aan zich zorgen te maken over oorlog. De zorgen over oorlog zijn het afgelopen jaar toegenomen en liggen weer op hetzelfde, hoge niveau als in 2014 toen veel mensen zich zorgen maakten over de oorlog in Oekraïne.

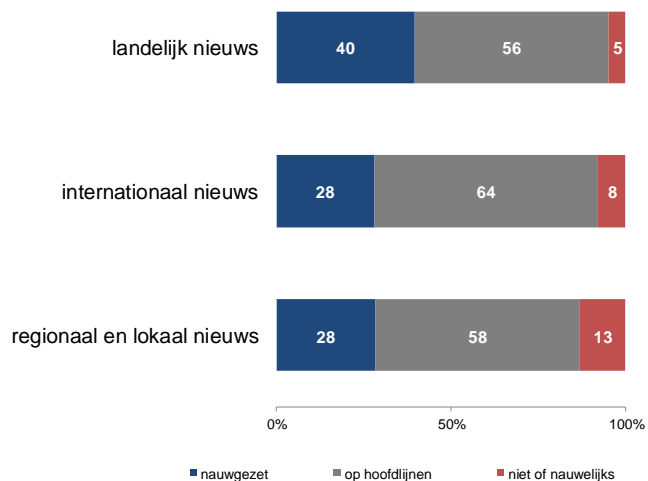
Vluchtelingen

Nieuw in de 'zorgenlijst' zijn de zorgen over vluchtelingen naar Europa en Nederland: ruim een derde maakt zich hier zorgen over, dat is minder dan in 2016 toen de helft zich hier nog zorgen over maakte. Een even groot deel maakt zich net als vorig jaar zorgen over spanningen tussen religieuze groepen. De zorgen over de economische crisis zijn het afgelopen jaar verder afgenomen: maakte in 2013 de helft van de Nederlanders hier nog zorgen over, in 2017 is dat gedaald naar 11%.

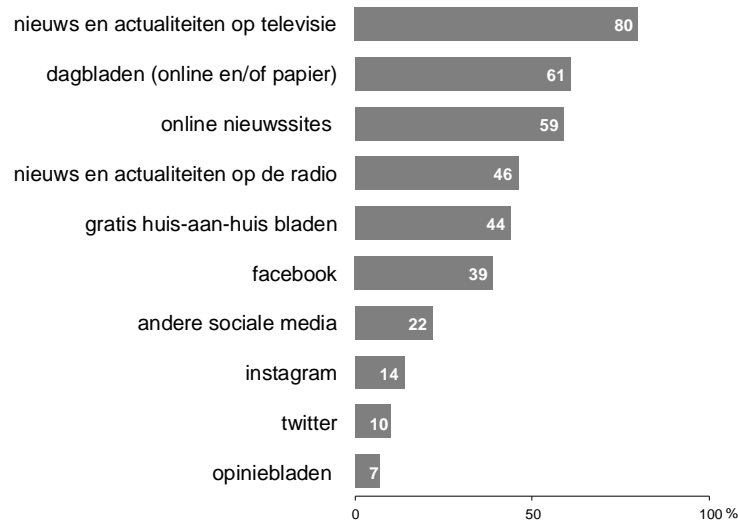
De context van 4 en 5 mei - Vier op tien volgen landelijk nieuws

Nederlanders volgen nationaal nieuws intensiever dan internationaal en regionaal nieuws. Men volgt voornamelijk nieuws- en actualiteitenprogramma's op televisie, maar ook dagbladen en online nieuwssites worden veel bekeken. Facebook - dit jaar vaak in het nieuws met 'nepnieuws' - wordt door vier op de tien Nederlanders als nieuwsbron genoemd.

In welke mate volgt u het [...] nieuws? (n=896)

Om op de hoogte te blijven van nieuws volg ik [...] (n=709)

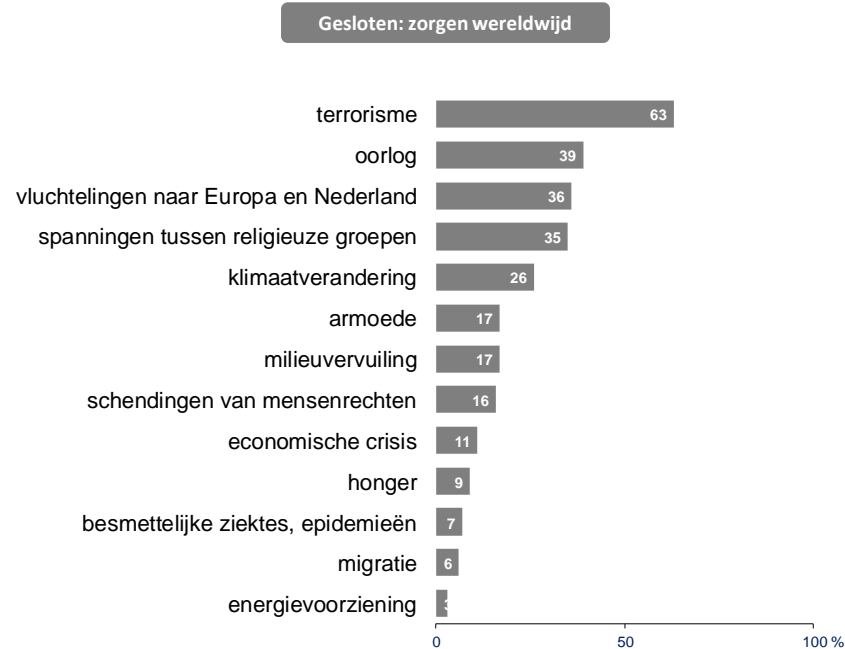
Leeftijd: ouderen volgen het nieuws vaker nauwgezet dan jongeren: 13% van de 13- tot en met 17-jarigen en 20% van de 18- tot en met 24-jarigen volgt het nieuws nauwgezet. Onder 65-plussers is dat 60%. Ouderen volgen het nieuws vaker via actualiteitenprogramma's op tv en dagbladen, terwijl jongeren vaker op sociale media kijken. Zo volgt 52% van de Nederlanders onder de 35 jaar het nieuws onder andere via Facebook.

De context van 4 en 5 mei - Zorgen over terrorisme blijven toenemen

Als mensen spontaan gevraagd wordt naar hun zorgen, wordt oorlog het vaakst genoemd. De vraag over welke internationale onderwerpen mensen zich zorgen maken, is echter ook gesloten voorgelegd waarbij mensen een top-3 kunnen kiezen. Ruim zes op de tien Nederlanders hebben terrorisme in hun 'zorgen top-3' staan. De zorg om terrorisme wordt breed gedeeld, want het wordt door jongeren, ouderen, hoger én lager opgeleiden het vaakst genoemd. Vier op de tien Nederlanders maken zich zorgen om oorlog terwijl ruim een derde zich zorgen maakt over vluchtelingen naar Europa en Nederland en spanningen tussen religieuze groepen.

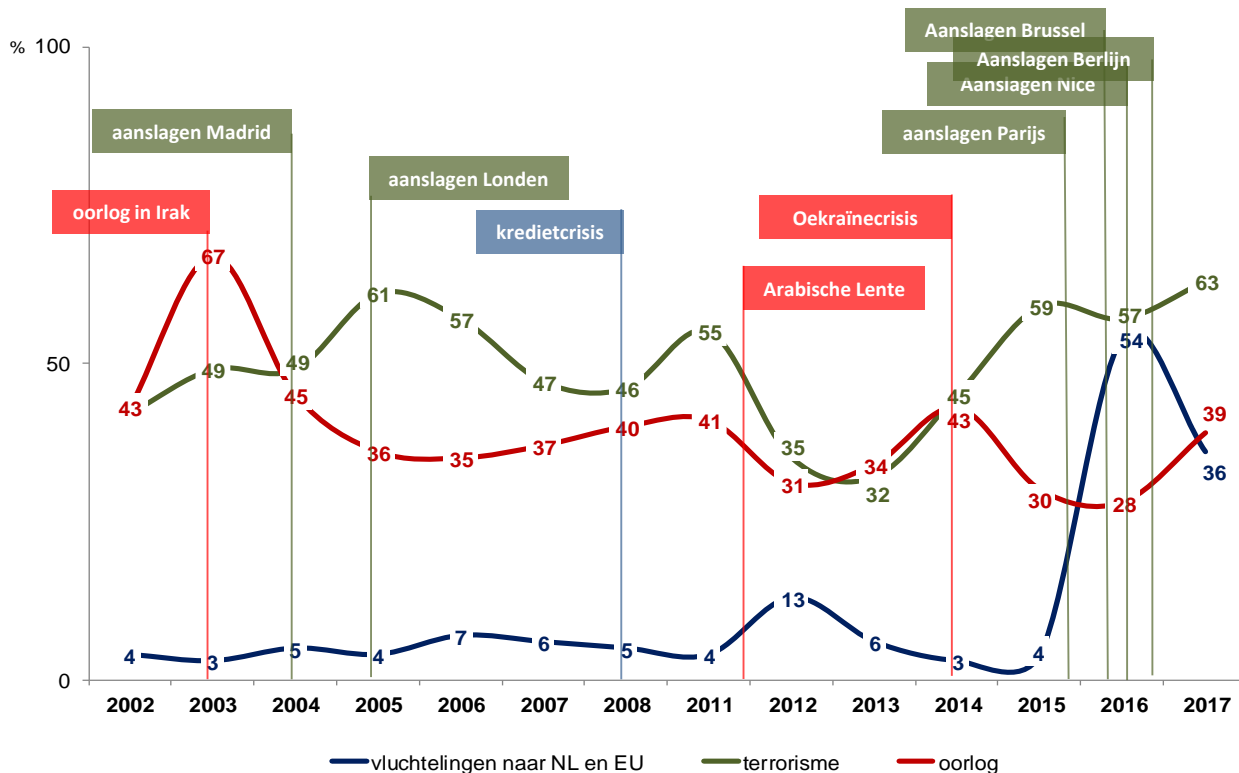
Over welke van de volgende onderwerpen die **wereldwijd** spelen maakt u zich zorgen? (drie antwoorden mogelijk; percentages genoemd in top-3; n=709)

De context van 4 en 5 mei - De zorgen over terrorisme nemen toe

De zorgen over oorlog en terrorisme zijn het afgelopen jaar verder toegenomen. De zorgen over terrorisme zijn het grootst sinds 2002, terwijl de zorgen over oorlog weer op het niveau liggen van 2014, het jaar waarin Rusland de Krim annexeerde en er een burgeroorlog woedde in Oost Oekraïne. In datzelfde jaar werd ook het vliegtuig MH17 neergehaald boven Oekraïne waarbij 298 mensen omkwamen, waaronder 196 Nederlanders. Het jaar 2016 werd gekenmerkt door terroristische aanslagen, bijvoorbeeld in Brussel, Nice en Berlijn. De zorgen over vluchtelingen zijn het afgelopen jaar afgenomen.*

Trend: Ontwikkeling van de drie grootste zorgen door de jaren heen. In de grafiek zijn de percentages Nederlanders weergegeven die deze drie zorgen noemen in hun top-3.

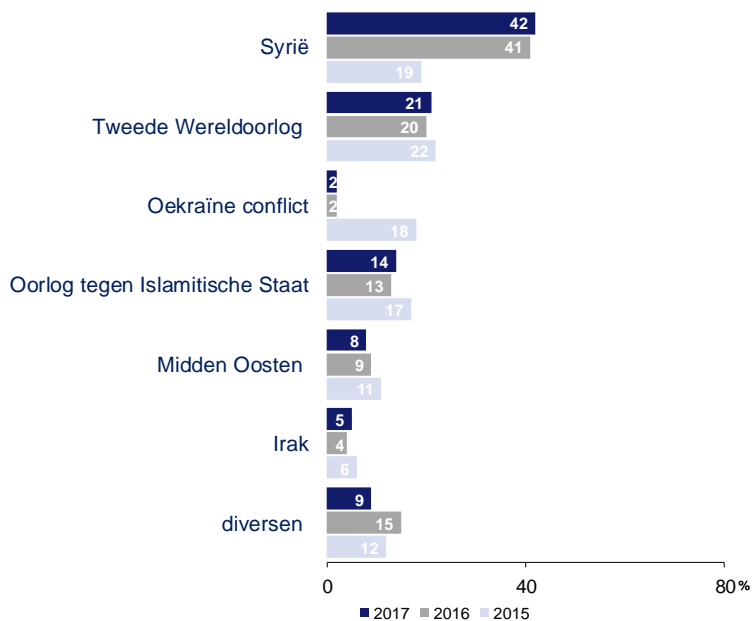

* Voor 2015 werd naar de zorgen over 'migratie' gevraagd. Vanaf 2015 naar de zorgen over 'vluchtelingen naar Nederland en Europa'.

De context van 4 en 5 mei - Associaties bij de term oorlog

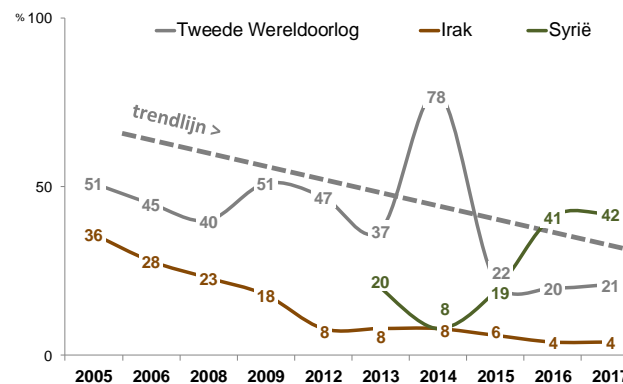
Ruim vier op de tien Nederlanders associëren de term oorlog spontaan met de oorlog in Syrië. Net als vorig jaar denkt een op de vijf Nederlanders bij de term 'oorlog' spontaan aan de Tweede Wereldoorlog. Het conflict in Oekraïne werd in 2015 nog door één op de vijf genoemd, in 2016 en 2017 wordt het conflict nauwelijks meer genoemd.

Als we het over oorlog hebben, welke oorlog komt dan als eerste in uw gedachten op? (open vraag; n=896)*

* De vraagstelling, volgorde in de vragenlijst en codering van de open antwoorden is in 2014 exact hetzelfde gedaan als in de voorgaande jaren. De grote procentuele stijging van de associatie met de Tweede Wereldoorlog is dus niet het gevolg van een verandering van deze drie zaken.

associaties met de Tweede Wereldoorlog door de jaren heen

- **Associaties:** met uitzondering van de exceptioneel hoge score in 2014* is de associatie met de Tweede Wereldoorlog in de periode voor 2014 sterker dan in de jaren erna. Sinds 2015 is de associatie met de oorlog in Syrië dominant. De associatie met deze oorlog is sterker dan die met de oorlog in Irak die van 2003 tot en met 2008 duurde.

Het draagvlak voor 4 mei

Het draagvlak voor 4 mei - Samenvatting

Draagvlak voor 4 mei

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek geeft elk jaar een beeld van de beleving van 4 mei en het belang dat mensen aan de herdenking hechten. Op deze manier kan gevolgd worden in welke mate 4 mei in de tijd blijft aansluiten op de beleving van Nederlandse burgers. Vanaf 2014 was een geleidelijke afname te zien van het aantal Nederlanders dat 4 mei *heel belangrijk* vond. Aan deze ontwikkeling lijkt in 2017 echter een einde te zijn gekomen. Acht op de tien Nederlanders vinden de Dodenherdenking op 4 mei belangrijk, waarbij de helft van deze groep aangeeft de herdenking *heel belangrijk* te vinden.

Nieuws en actualiteiten dragen bij aan belang

Van alle mensen die 4 en 5 mei belangrijk vinden, geeft twee derde aan dat het volgen van het nieuws en actualiteiten hieraan heeft bijgedragen. Daarnaast geeft de helft van de Nederlanders aan dat verhalen van familie en/of vrienden hieraan hebben bijgedragen, net zoals de helft aangeeft dat boeken, films en/of theaterstukken hebben bijgedragen aan het belangrijk vinden van 4 mei.

Betekenis 4 mei

Bijna negen op de tien Nederlanders zijn het eens met de stelling dat de jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei voor hen respect betonen aan oorlogsslachtoffers betekent. Men vindt dat de Dodenherdenking in de toekomst moet blijven bestaan en is het er niet mee eens dat het zijn betekenis verliest naarmate de Tweede Wereldoorlog langer geleden is. Driekwart van de Nederlanders beschouwt de herdenking als een moment van saamhorigheid, omdat we onze gemeenschappelijke geschiedenis herdenken en stilstaan bij onze gemeenschappelijke waarden.

Het draagvlak voor 4 mei - Samenvatting

Aan wie denkt men?

Bijna vier op de tien Nederlanders denken net als in 2016 bij de nationale Dodenherdenking aan *alle* oorlogsslachtoffers wereldwijd. Eén op de vijf denkt aan alle Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en oorlogen en vredesoperaties daarna. De helft van de Nederlanders vindt dat de Jodenvervolging centraal moet staan bij de herdenking van gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog. Ook is het volgens een derde van de Nederlanders belangrijk om aandacht uit te laten gaan naar de bombardementen en de hongervinter van 1944.

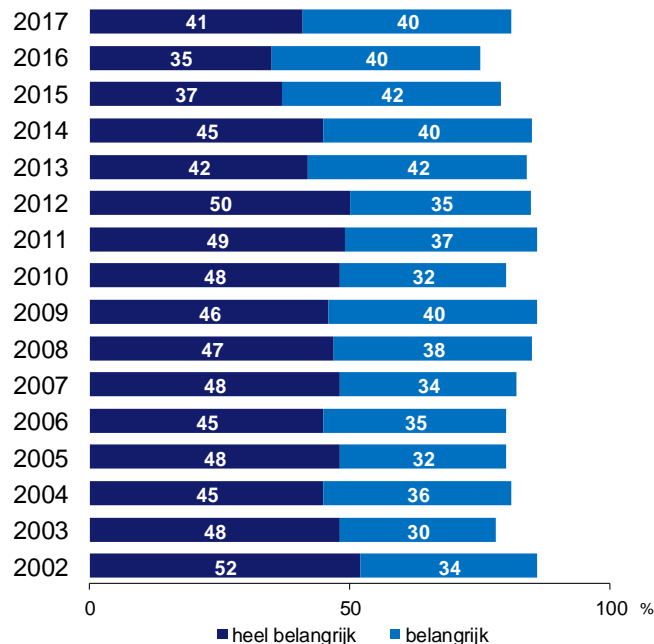
De twee minuten stilte meest aansprekende onderdeel

In totaal besteden ruim negen op de tien Nederlanders aandacht aan 4 mei. Zo geeft 85% aan de twee minuten stilte in acht te nemen en volgen zes op de tien Nederlanders de herdenking op de Dam via de media. Men vindt de huidige onderdelen van de herdenking aansprekend. Zo vindt 93% de twee minuten stilte (heel) aansprekend en wordt het spelen van het Nederlandse volkslied door 85% aansprekend gevonden. Circa acht op de tien Nederlanders geven aan de aanwezigheid van het Koninklijk Huis, de kranslegging en de militaire aanwezigheid (heel) aansprekend te vinden.

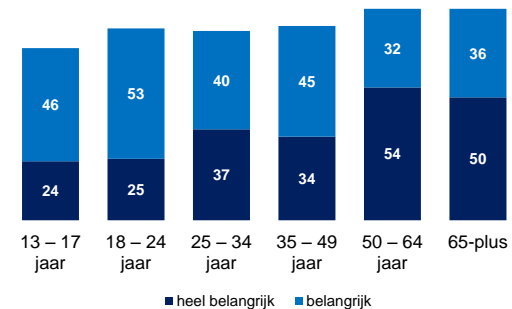
Herdenken - Het belang van 4 mei neemt weer toe

Het aantal Nederlanders dat de Dodenherdenking op 4 mei belangrijk vindt, is het afgelopen jaar toegenomen. Er is vooral een toename te zien van mensen die aangeven 4 mei heel belangrijk te vinden. Deze groep werd de afgelopen jaren kleiner, maar deze trend zet zich niet door in 2017. De stijging doet zich voor onder alle leeftijdsgroepen.

Hoe belangrijk vindt u de jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei? (percentages (heel) belangrijk; n=896)

belang per leeftijdsgroep

- **Leeftijd:** Oudere Nederlanders vinden 4 mei net als voorgaande jaren vaker 'heel belangrijk' dan jongere Nederlanders.
- **Opleiding:** Er zijn geen significante verschillen tussen opleidingsniveau, terwijl dit vorige jaren wel het geval was.

Herdenken - Het belang is onder alle leeftijdsgroepen gestegen

Gedurende de afgelopen 15 jaar is het aantal Nederlanders dat de jaarlijkse Dodenherdenking *heel belangrijk vindt*, geleidelijk afgenomen. Dit jaar is dat aantal echter weer toegenomen. De stijging is het sterkst onder de groep 13- tot 17-jarigen en 50- tot en met 64-jarigen.

Trend: Hoe belangrijk vindt u de jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei?
(percentages *heel belangrijk*; n=896)

Jaar	13-17 jaar %	18-24 jaar %	25-34 jaar %	35-49 jaar %	50-64 jaar %	65-plus %
2017	24	25	37	34	54	50
2016	18	24	32	33	36	48
2015	16	23	30	37	43	51
2014	20	39	52	46	59	53
2013	31	27	38	47	45	46
2012	35	40	41	44	62	65
2011	30	30	49	48	53	65
2010	29	47	35	52	54	54
2009	36	28	47	50	41	58
2008	42	43	46	50	47	50
2007	34	36	45	54	57	61
2006	38	33	46	42	46	61
2005	44	45	40	48	52	55
2004	28	43	43	36	47	66
2003	25	42	47	50	47	59
2002	39	43	49	48	55	68

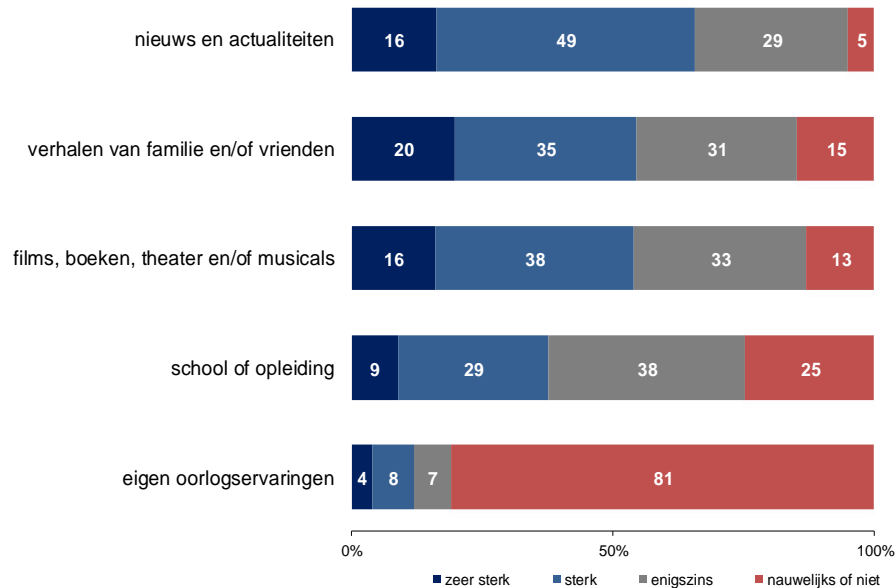
Trends per leeftijdsgroep

- Leeftijd:** Ten opzichte van 2016 zijn 50- tot en met 64-jarigen meer belang aan 4 mei gaan hechten: vond in 2016 39% 4 mei heel belangrijk, in 2017 is dat 54%. Onder de 13- tot en met 17-jarigen is hetzelfde het geval en is dat aantal gestegen van 18% in 2016 naar 24% in 2017.

Herdenken - Nieuws en actualiteiten dragen bij aan het belang van 4 mei

Nieuws en actualiteiten dragen relatief vaak bij aan het belangrijk vinden van Dodenherdenking op 4 mei. Zowel jongeren als ouderen noemen het nieuws het vaakst. Ten opzichte van vorig jaar is er één verandering, toen noemden jongeren (tot en met 17 jaar) films nog als belangrijkste 'ervaring'. Verhalen van familie en/of vrienden en het lezen of zien van films, boeken, theater en/of musicals wordt door ruim de helft van de Nederlanders genoemd.

U gaf aan dat u de jaarlijkse Dodenherdenking belangrijk vindt. In welke mate hebben de volgende ervaringen hieraan bijgedragen? (Basis: degenen die 4 mei belangrijk vinden; meer antwoorden mogelijk; n=717)

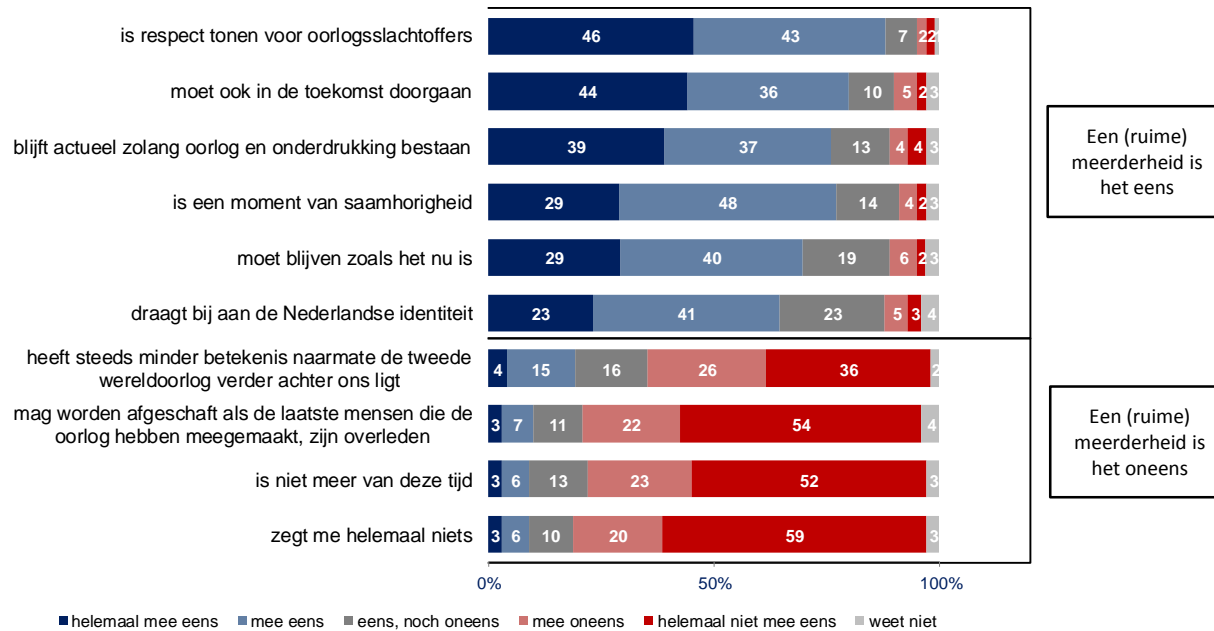

Binding 4 mei en het nieuws 95% van de Nederlanders die de Dodenherdenking (heel) belangrijk vinden, geeft aan dat het volgen van het nieuws en actualiteiten hieraan heeft bijgedragen.

Herdenken - Dodenherdenking betekent respect tonen voor oorlogsslachtoffers

Bijna negen op de tien Nederlanders zijn het eens met de stelling dat de Dodenherdenking op 4 mei respect tonen voor oorlogsslachtoffers is. Acht op de tien vinden dat de Dodenherdenking ook in de toekomst door moet gaan en driekwart vindt dat de Dodenherdenking actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. Een even grote groep Nederlanders ervaart de herdenking als een moment van saamhorigheid, vooral omdat een gemeenschappelijke geschiedenis wordt herdacht en omdat men stilstaat bij onze gemeenschappelijke waarden.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stellingen. De jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei [...] (n=896)

Een (ruime) meerderheid is het eens

Een (ruime) meerderheid is het oneens

Saamhorigheid

Driekwart van de Nederlanders ervaart de Dodenherdenking als een moment van saamhorigheid. Met een gesloten vraag is in kaart gebracht waarom men de Dodenherdenking als een moment van saamhorigheid beschouwt. Ruim de helft geeft als reden hiervoor dat we dan onze gemeenschappelijke geschiedenis herdenken (54%) en dat iedereen stilstaat bij onze gemeenschappelijke waarden (46%). Een derde vindt dat het feit dat miljoenen Nederlanders 2 minuten met hetzelfde bezig zijn, zorgt voor saamhorigheid (35%).

Herdenken - Bredere consensus over de betekenis van 4 mei

In tegenstelling tot voorgaande jaren is er een leeftijdsbrede consensus over de betekenis van 4 mei. Slechts op twee aspecten wijkt de mening van 13- tot en met 17-jarigen af van die van oudere Nederlanders. Zij vinden minder vaak dat Dodenherdenking actueel blijft zolang oorlog en onderdrukking bestaan en ervaren de herdenking minder vaak als een moment van saamhorigheid. Voorgaande jaren waren er veel meer verschillen tussen de leeftijdsgroepen.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stellingen. De jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei [...] (percentages **(helemaal) eens**; n=896)

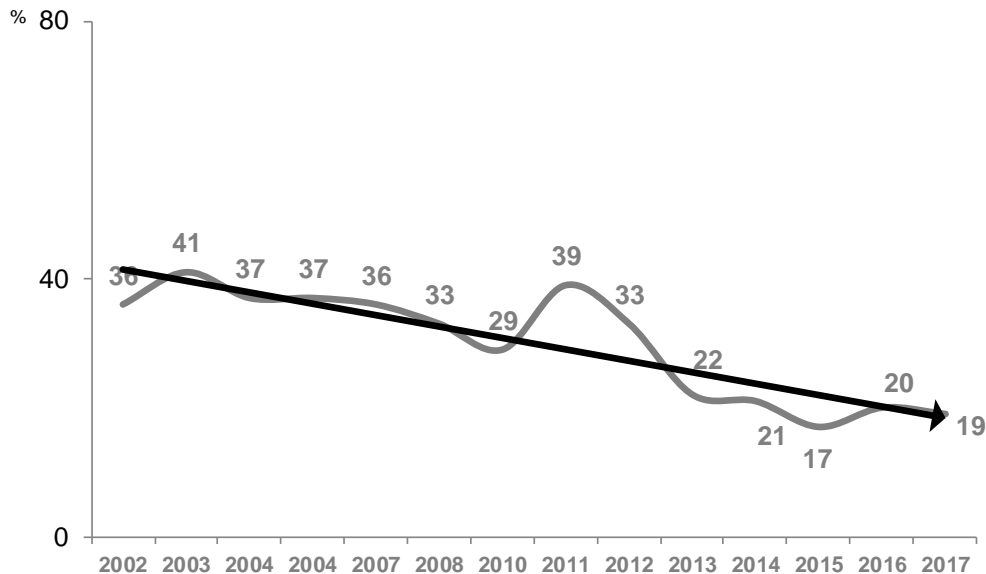
	Totaal 2017	13-17 jaar	18-24 jaar	25-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65-plus
	%	%	%	%	%	%	%
▪ is respect tonen voor oorlogsslachtoffers	88	83	85	88	87	91	90
▪ moet ook in de toekomst doorgaan	80	76	76	76	79	85	82
▪ blijft actueel zolang oorlog en onderdrukking bestaan	76	▼67	▼69	76	77	76	80
▪ is een moment van saamhorigheid	76	▼67	76	72	71	82	81
▪ moet blijven zoals het nu is	70	69	70	64	64	74	75
▪ draagt bij aan de Nederlandse identiteit	64	56	66	63	66	66	62
▪ heeft steeds minder betekenis naarmate WO II verder achter ons ligt	19	22	15	21	16	20	20
▪ Mag worden afgeschaft als de laatste mensen die WO II hebben meegemaakt, zijn overleden	10	7	13	11	9	11	8
▪ is niet meer van deze tijd	9	9	11	11	5	13	7
▪ zegt me helemaal niets	8	6	6	10	8	10	6

▲ = significant vaker ▼ = significant minder vaak

Herdenken - 4 mei blijft zijn betekenis behouden

De dodenherdenking op 4 mei blijft voor een ruime meerderheid zijn relevantie behouden. Sinds 2002 is het aantal Nederlanders dat vindt dat de betekenis van 4 mei afneemt naarmate de oorlog verder achter ons ligt, afgenomen.

Trend: Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stelling. De dodenherdenking op 4 mei heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt (percentages (helemaal) mee eens; n=969)

- **Trend:** Vanaf 2011 zijn steeds minder Nederlanders het eens zijn met de stelling dat 4 mei minder betekenis krijgt naarmate de oorlog verder achter ons ligt. In 2011 vond 39% nog dat 4 mei minder betekenis kreeg naarmate de oorlog langer achter ons ligt. In 2015 is dat met 22 procentpunten gedaald tot 17%.
- **Leeftijd:** deze ontwikkeling doet zich onder alle leeftijdsgroepen voor.

Herdenken - Men denkt het vaakst aan alle oorlogsslachtoffers wereldwijd

Net als in 2016 denken bijna vier op de tien Nederlanders bij de Dodenherdenking aan alle oorlogsslachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen. Alle Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en alle oorlogen en vredesoperaties daarna worden door een vijfde van de Nederlanders herdacht. Deze groep slachtoffers wordt minder vaak door jongeren genoemd.

Aan wie denkt u zelf op 4 mei? Op 4 mei herdenk ik [...] (n=896)

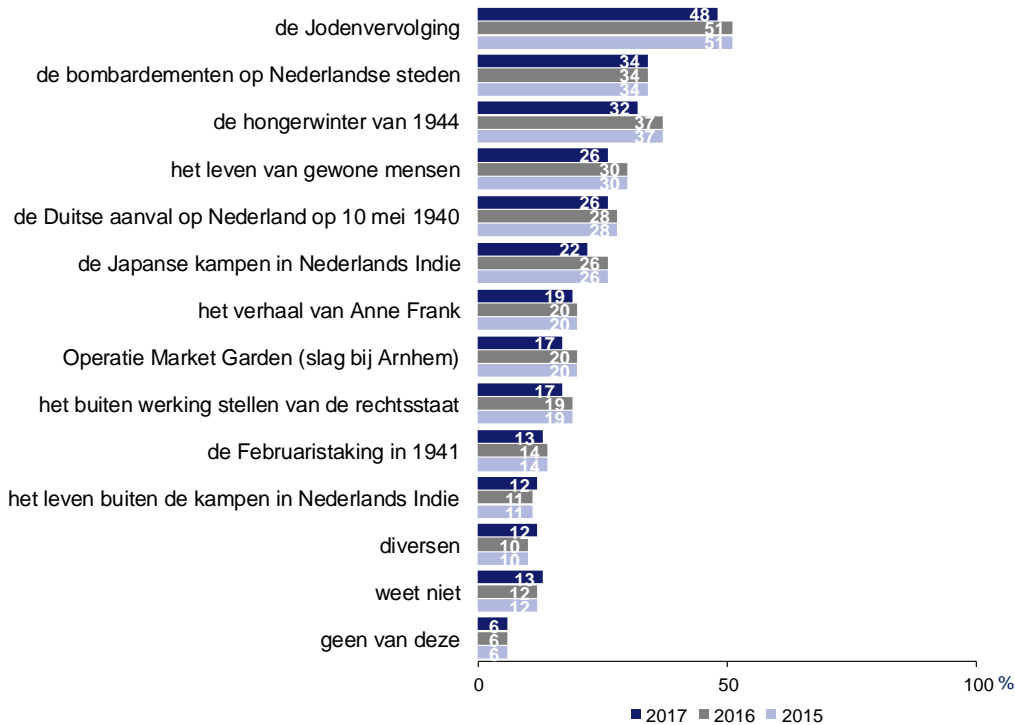
	totaal 2017 %	totaal 2016* %	13-17 jaar %	18-24 jaar %	25-34 jaar %	35-49 jaar %	50-64 jaar %	65-plus %
▪ alle oorlogsslachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen	37	39	35	42	41	37	33	35
▪ alle <u>Nederlandse</u> slachtoffers van de <u>Tweede Wereldoorlog</u> en oorlogen en vredesoperaties daarna	20	18	▼9	▼11	14	25	22	26
▪ alle slachtoffers van de <u>Tweede Wereldoorlog</u> van alle landen	17	16	18	18	18	11	19	21
▪ alle <u>Nederlandse</u> slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog	12	11	13	9	12	11	15	9
▪ diversen	4	8	▲9	4	3	3	5	4
▪ geen van deze groepen / weet niet	10	6	16	16	12	13	6	6

* Voor 2016 kon men meer antwoorden op deze vraag invullen, nu kan men nog meer één antwoord kiezen. ▲ = significant vaker ▼ = significant minder vaak

Toekomst herdenken - Aandacht voor de Jodenvervolging moet blijven

Net als voorgaande jaren vindt circa de helft van de Nederlanders dat tijdens de Dodenherdenking aandacht moet zijn voor de Jodenvervolging. Bombardementen op Nederlandse steden en de hongerwinter van 1944 worden door ongeveer een derde genoemd, al werd de hongerwinter voorgaande jaren vaker genoemd. Vergeleken met 2016 worden de Japanse kampen in Nederlands Indië en het leven van gewone burgers in oorlogstijd minder vaak genoemd.

Voor welke van de volgende nationale gebeurtenissen die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gebeurd, zou aandacht moeten zijn tijdens de Dodenherdenking, vindt u?(n=896)

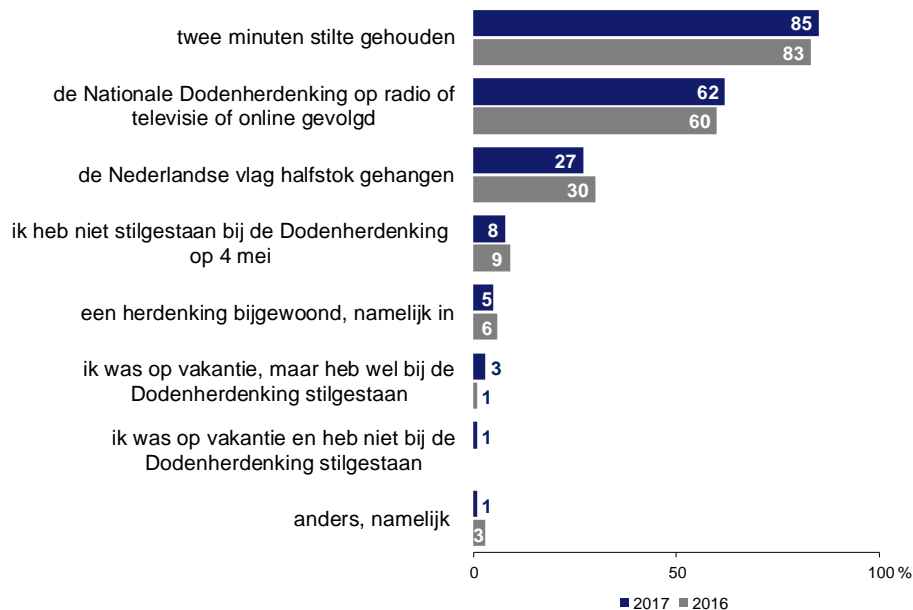

- Opleiding:** Laagopgeleiden vinden minder vaak dat er aandacht moet gaan naar het buiten werking stellen van de rechtsstaat (11%), terwijl hoogopgeleiden dit vaker vinden (26%) dan gemiddeld. Hetzelfde zien we voor de Februaristaking (laag: 9%, hoog: 17%).
- Leeftijd:** 65-plussers noemen vaker dan gemiddeld de hongerwinter van 1944 (45%), het buiten werking stellen van de rechtsstaat (25%) en de Japanse kampen in Nederlands Indië (38%). Jongeren van 13 tot 17 jaar (20%) en van 18 tot 24 jaar (23%) geven vaker aan het niet te weten.

Rituelen - Merendeel houdt twee minuten stilte

Ruim negen op de tien Nederlanders hebben het afgelopen jaar op de één of andere manier stilgestaan bij de Dodenherdenking. Net als vorig jaar geeft een ruime meerderheid aan twee minuten stilte gehouden te hebben. Ruim zes op de tien Nederlanders hebben de Nationale Herdenking via de media gevolgd. Bijna drie op de tien Nederlanders hangen de vlag halfstok op 4 mei. Er zijn geen veranderingen ten opzichte van 2016.

Heeft u het afgelopen jaar op één van de onderstaande manieren stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei? (n=896)

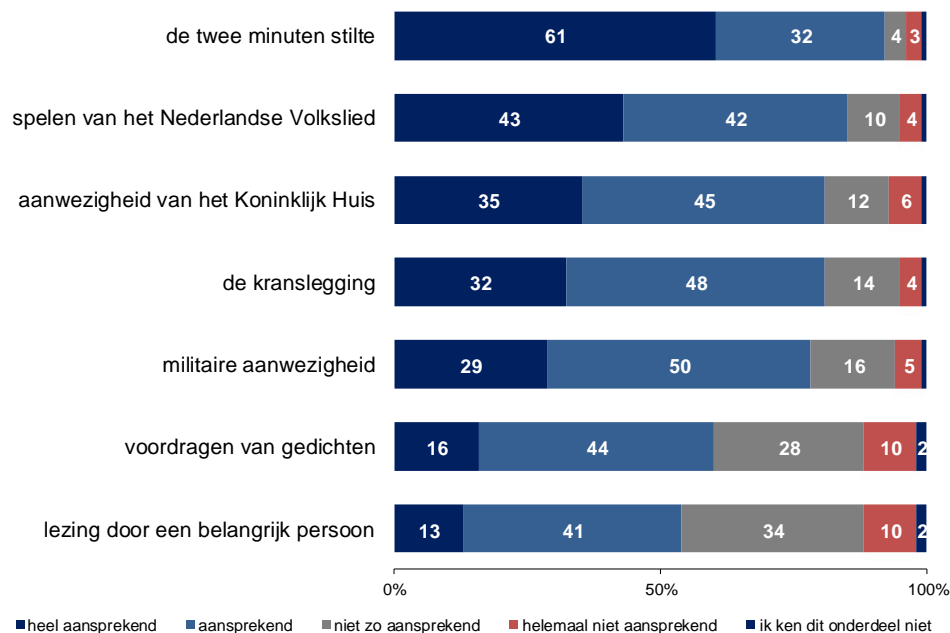

- Leeftijd:** in totaal heeft 91% van de Nederlanders stilgestaan bij 4 mei. Naar leeftijd zijn er enkele verschillen op de wijze waarop men stilstaat. Zo hangen 65-plussers vaker de Nederlandse vlag halfstok (38%). Nederlanders van boven de 35 jaar volgen de Dodenherdenking vaker via de media dan Nederlanders onder 35 jaar (49% versus 67%). De groep 18- tot en met 24-jarigen staan relatief vaak *niet* stil bij de Dodenherdenking (14%).

Rituelen - Twee minuten stilte meest aansprekend bij herdenking op de Dam

De meeste Nederlanders vinden de twee minuten stilte het meest aansprekende onderdeel bij de herdenking op de Dam. Daarnaast vindt men ook het spelen van het volkslied aansprekend. Het minst aansprekend zijn het voordragen van gedichten en een lezing door een belangrijk persoon, al worden deze door meer dan de helft van de Nederlanders aansprekend gevonden.

De Nationale Dodenherdenking op de Dam bestaat uit verschillende onderdelen. In welke mate vindt u deze onderdelen aansprekend? (n=896)

- **Leeftijd:** 65-plussers vinden de twee minuten stilte, het spelen van het volkslied, de aanwezigheid van het Koninklijk Huis, de kranslegging en het voordragen van gedichten aansprekender dan het gemiddelde Nederlandse publiek. 13- tot en met 17-jarigen en 24- tot en met 35-jarigen vinden de gedichten en de kranslegging minder aansprekend dan het gemiddelde Nederlandse publiek. Daarnaast vinden de jongsten de lezing minder aansprekend.
- **Opleiding:** Laagopgeleiden vinden de kranslegging en de militaire aanwezigheid aansprekender dan hoogopgeleiden.

Het draagvlak voor 5 mei

Het vieren van 5 mei - samenvatting

Draagvlak voor 5 mei

Net als bij 4 mei wordt de beleving van de viering op 5 mei ook in de tijd gevolgd. Onder Nederlanders is al jaren een groot draagvlak voor de viering van 5 mei: 80% vindt de viering (heel) belangrijk. Dit draagvlak was de laatste jaren minder groot, maar is het afgelopen jaar toegenomen. Vooral de groep die aangeeft 5 mei heel belangrijk te vinden is toegenomen: vond in 2016 33% 5 mei heel belangrijk, in 2017 is dat 38%. Men vindt 5 mei vooral belangrijk door nieuws en actualiteiten (71%) en verhalen van vrienden en/of familie (57%).

5 mei moet ook in de toekomst doorgaan

Acht op de tien Nederlanders vinden dat 5 mei ook in de toekomst door moet gaan. Dat is een toename ten opzichte van vorig jaar toen driekwart aangaf dat 5 mei ook in de toekomst door moet gaan. Ruim driekwart vindt dat 5 mei actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. Een even groot deel staat stil bij het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is.

Acht op de tien Nederlanders staan stil bij 5 mei

In totaal staan ruim acht op de tien Nederlanders op de één of andere manier stil bij 5 mei. Bijna de helft volgt de viering via de media (online, televisie) en een derde bezoekt een activiteit in de eigen gemeente. Ruim één op de tien bezoekt een Bevrijdingsfestival. Er zijn hierbij geen veranderingen ten opzichte van 2015 en 2016 toen deze vraag ook werd gesteld. De viering van 5 mei geeft bijna acht op de tien Nederlanders het gevoel verbonden te zijn met andere Nederlanders.

Het vieren van 5 mei - samenvatting

Men viert vooral dat we nu in vrijheid leven

De groep Nederlanders die op 5 mei viert dat we nu in vrijheid leven is de afgelopen jaren gegroeid van 61% in 2012 naar 71% in 2016. Dit jaar is de groep die viert dat we nu in vrijheid leven kleiner geworden (68% viert dit) terwijl de groep die de Bevrijding van Nederland viert ten opzichte van 2016 is gegroeid van 9% naar 13%. Dit neemt niet weg dat deze laatste groep de afgelopen vijf jaar fors geslonken is, want in 2012 gaf 27% nog aan de bevrijding van Nederland te vieren.

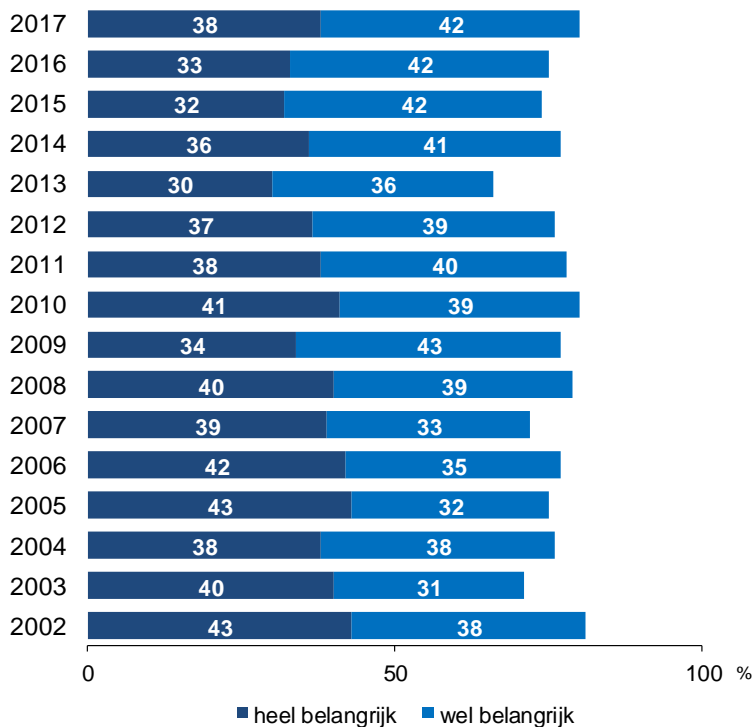
5 mei een vrije dag voor alle Nederlanders?

Acht op de tien Nederlanders weten dat 5 mei een nationale feestdag is, een even grote groep vindt dit (heel) belangrijk. Ruim zeven op de tien Nederlanders vinden dat 5 mei ook echt een vrije dag zou moeten zijn voor alle werkende Nederlanders. En als daar een vrije dag voor moet worden ingeleverd, noemen drie op de tien net als in 2016 Goede Vrijdag.

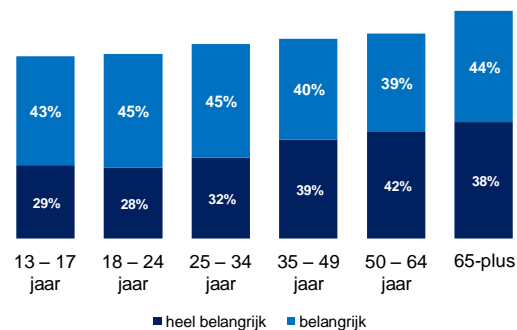
Vieren - Het belang van 5 mei neemt verder toe

Acht op de tien Nederlanders vinden de jaarlijkse viering van 5 mei belangrijk. Het aantal mensen dat 5 mei heel belangrijk vindt, is sinds 2011 niet meer zo hoog geweest. Vooral in de jaren vanaf 2013 (met uitzondering van 2014) was het aantal Nederlanders dat 5 mei heel belangrijk vond lager dan voorheen. De stijging van het aantal Nederlanders dat 5 mei heel belangrijk vindt doet zich voor onder alle leeftijdsgroepen.

In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks 5 mei wordt gevierd? (n=896)

belang per leeftijdsgroep

- **Leeftijd:** jongeren van 13- tot en met 24 jaar geven net als ander jaren minder vaak aan de viering op 5 mei 'heel belangrijk' te vinden dan andere leeftijdsgroepen.
- **Opleiding:** er zijn – in tegenstelling tot voorgaande jaren – geen verschillen tussen hoger en lager opgeleiden.

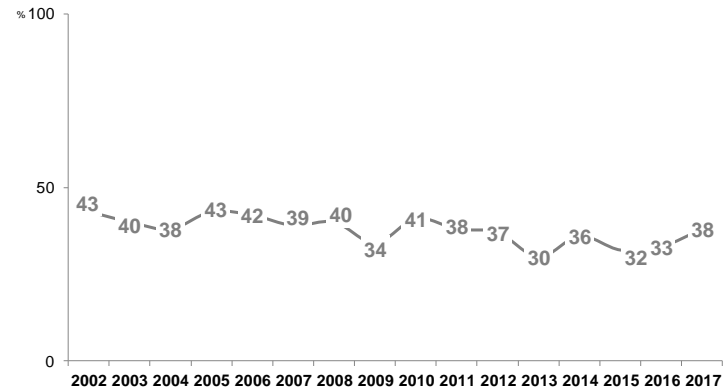
Vieren - Het belang van de viering op 5 mei per leeftijd

Het draagvlak voor de viering van 5 mei is met name onder 13- tot en met 17-jarigen en 50- tot en met 64-jarigen gestegen. Onder beide leeftijdsgroepen is namelijk een toename te zien van het aantal dat 5 mei *heel belangrijk* vindt. Bij 4 mei zagen we dezelfde stijging van het draagvlak onder 13- tot en met 17-jarigen en 50- tot en met 64 jarigen.

Trend: Hoe belangrijk vindt u de jaarlijkse viering van 5 mei? (percentages heel belangrijk; n=896)

Jaar	13-17 jaar %	18-24 jaar %	25-34 jaar %	35-49 jaar %	50-64 jaar %	65-plus %
2017	29	28	32	39	42	38
2016	20	27	33	35	33	36
2015	24	25	32	36	35	31
2014	25	20	29	30	29	32
2013	20	11	30	27	36	25
2012	28	20	28	24	41	42
2011	22	28	37	35	43	48
2010	32	40	40	40	46	51
2009	27	18	38	42	28	38
2008	27	35	39	40	47	42
2007	34	33	39	45	40	46
2006	29	41	47	37	44	53
2005	36	41	38	45	48	43
2004	23	38	40	34	36	50
2003	27	39	42	36	42	48
2002	37	42	44	38	29	54

ontwikkelingen en trends

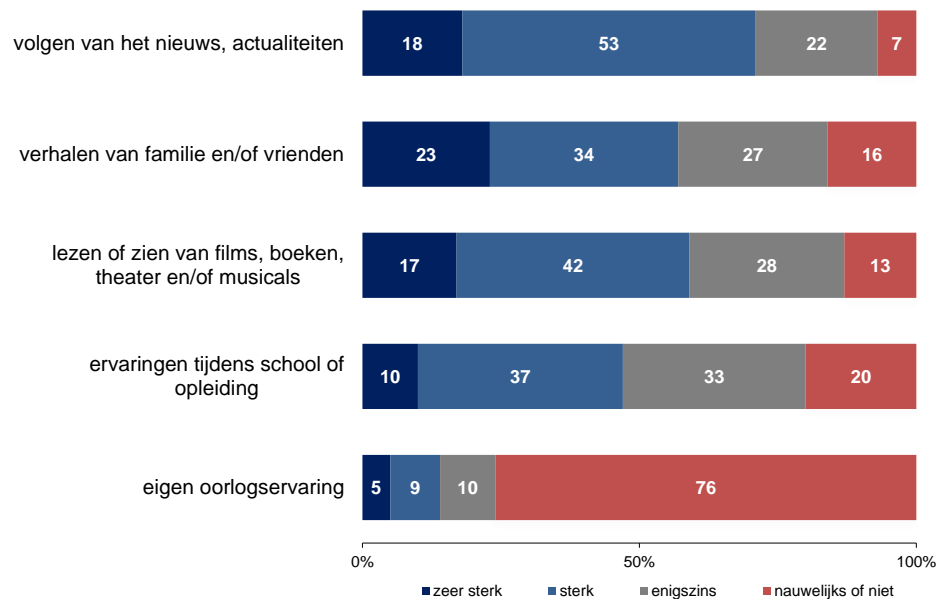

- **Trend:** in de bovenstaande trendgrafiek zijn vanaf 2002 de percentages weergegeven van de mensen die 5 mei *heel belangrijk* vinden. Na een daling in 2014 is er de afgelopen drie jaar weer sprake van toename van het aantal mensen dat 5 mei *heel belangrijk* vindt.

Vieren - waardoor men 5 mei belangrijk vindt

Ruim zeven op de tien Nederlanders die 5 mei belangrijk vinden, geven aan dat het volgen van nieuws en actualiteiten hieraan heeft bijgedragen. Verhalen van familie en/of vrienden wordt door meer dan de helft van de Nederlanders genoemd. Boeken, films en theater worden door zes op de tien als reden genoemd. Er zijn naar leeftijd en opleidingsniveau net als vorig jaar geen verschillen.

U gaf aan dat u 5 mei belangrijk vindt. In welke mate heeft het volgende hieraan bijgedragen? Basis: alleen gevraagd aan mensen die 5 mei (heel) belangrijk vinden (n=719)

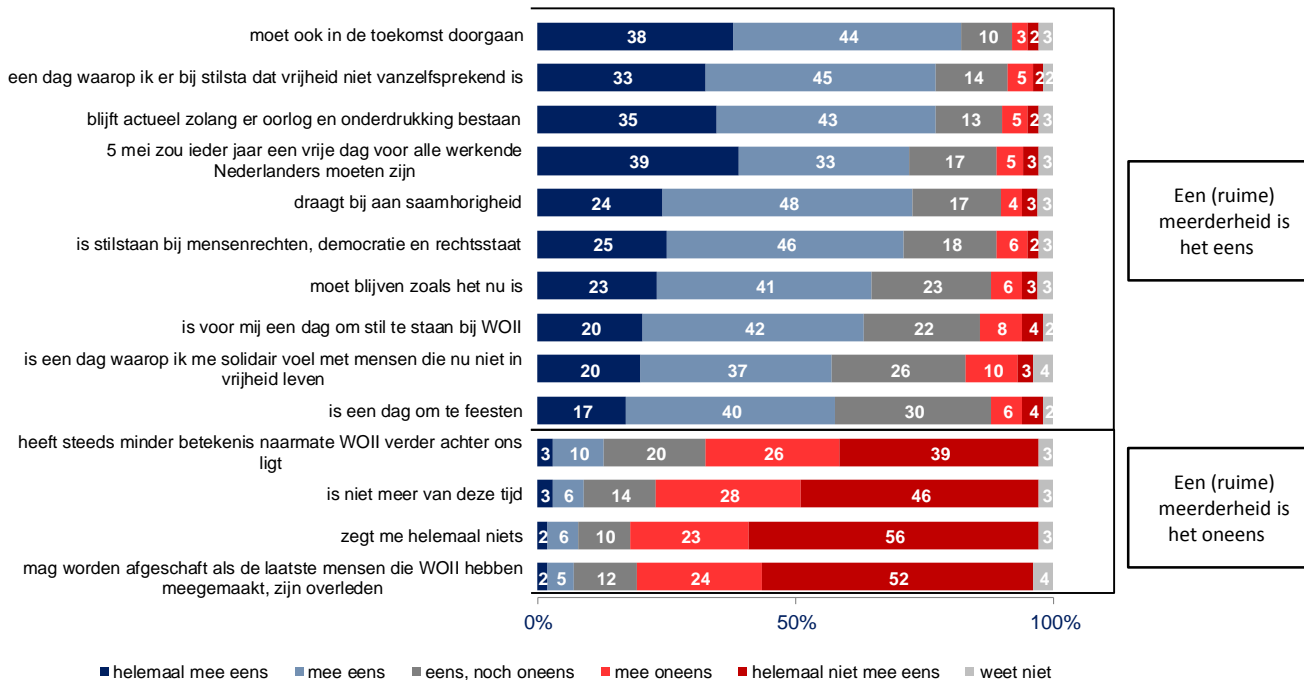
Verhalen en de binding met 5 mei

Mensen die 5 mei heel belangrijk vinden, geven relatief vaak aan dat verhalen van vrienden familie en/of vrienden daaraan hebben bijgedragen (37% versus 23% van de Nederlandse bevolking). Binnen deze groep geeft 30% aan dat ze 5 mei heel belangrijk vinden door het volgen van het nieuws.

Vieren - de betekenis van 5 mei voor Nederlandse burgers

Ruim acht op de tien Nederlanders vinden dat de jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei ook in de toekomst door moet gaan. Een even grote groep beschouwt 5 mei als een dag waarop men stilstaat bij het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is en vindt dat 5 mei actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. Ruim zeven op de tien Nederlanders vinden dat 5 mei jaarlijks een vrije dag voor alle Nederlanders zou moeten zijn en bijdraagt aan saamhorigheid. Driekwart geeft aan dat 5 mei niet mag worden afgeschaft als de laatste mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt overleden zijn.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stellingen. De jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei [...] (stellingen; n=896)

Vieren - De betekenis van 5 mei voor Nederlandse burgers

In de onderstaande tabel zijn de stellingen weergegeven waarop de verschillen ten opzichte van 2016 én tussen de leeftijdsgroepen het grootst zijn. Ten opzichte van 2016 vinden meer Nederlanders dat de viering van de Bevrijding ook in de toekomst door moet gaan, dat het een dag is waarop men zich solidair voelt met mensen die niet in vrijheid leven en waarop men stilstaat bij het niet vanzelfsprekend zijn van vrijheid. Ook zien meer mensen dan in 2016 5 mei als een dag om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog. Voor al deze stellingen geldt dat jongeren (tot en met 24 jaar) het er minder vaak mee eens zijn en 65-plussers juist vaker.

Geef aan in welke mate u het eens of oneens bent met de volgende stellingen. De jaarlijkse viering van de Bevrijding op 5 mei[...] (alleen de percentages **helemaal eens** zijn weergegeven; n=896)

	Totaal 2017 %	Totaal 2016 %	13-17 jaar %	18-24 jaar %	25-34 jaar %	35-49 jaar %	50-64 jaar %	65-plus %
▪ moet ook in de toekomst doorgaan	82 ▲	76	72 ▼	75 ▼	80	82	84	87 ▲
▪ is een dag waarop ik mij solidair voel met mensen die niet in vrijheid leven	57 ▲	52	43 ▼	52	52	55	57	70 ▲
▪ is een dag waarop ik er bij stilsta dat vrijheid niet vanzelfsprekend is	78 ▲	73	61 ▼	69 ▼	75	78	80 ▲	87 ▲
▪ is voor mij een dag om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog	63 ▲	54	51 ▼	48 ▼	57	59	70 ▲	75 ▲

*In de tabel zijn alleen stellingen opgenomen waarbij het verschil tussen de leeftijdscategorieën het grootst bleek

▲ = significant vaker ▼ = significant minder vaak

Vieren - wat viert men op 5 mei: de vrijheid of de bevrijding?

Op 5 mei viert de meerderheid van de Nederlanders de vrijheid waarin we leven. Deze groep is ten opzichte van 2016 kleiner geworden, terwijl de groep die de bevrijding van Nederland viert juist iets groter is geworden. Iets meer dan één op de tien Nederlanders viert op deze dag de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden. Jongeren van 13- tot en met 17 jaar viert relatief vaak geen van beiden, terwijl 65-plussers relatief vaak viert dat we nu in vrijheid leven.

Trend en leeftijd: wat viert u zelf op 5 mei? (n=896)

	13 -17 jaar	18 - 24 jaar	25 - 34 jaar	35 - 49 jaar	50 - 64 jaar	65-plus	totaal 2017	totaal 2016	totaal 2015	totaal 2014	totaal 2013	totaal 2012
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
▪ dat we nu in vrijheid leven	58 ▼	70	67	70	64	74 ▲	68 ▼	71	70	69	66	61
▪ de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden	14	7 ▼	10	11	18 ▲	13	13 ▲	9	9	16	22	27
▪ diversen	5	4	4	4	2	5	3	1	3	3	2	3
▪ geen van deze	24 ▲	19	19	15	17	8	16	18	19	11	16	-*

*In 2012 is de categorie 'geen van deze' niet gevraagd

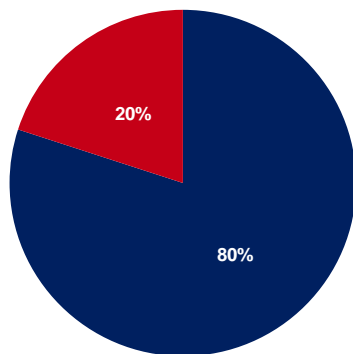
*In 2015 is de categorie 'anders' vervangen met 'diversen'

▲ = significant vaker ▼ = significant minder vaak

Vieren - 5 mei als vrije dag

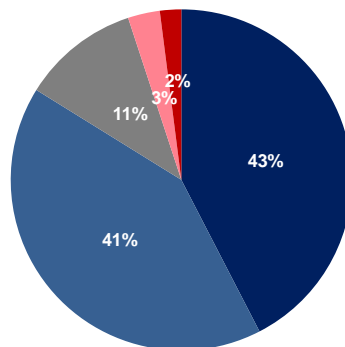
Acht op de tien Nederlanders weten dat 5 mei een nationale feestdag is. Eerder zagen we al dat zeven op de tien Nederlanders vinden dat 5 mei een vrije dag voor alle werkende Nederlanders zou moeten zijn. Tot slot is gevraagd hoe belangrijk men het vindt dat 5 mei een nationale feestdag is. Ruim acht op de tien Nederlanders vinden dit belangrijk. Als 5 mei een vrije dag zou worden en men moet daar een dag voor inleveren, dan kiest net als in 2016 een derde voor Goede Vrijdag.

Is 5 mei een nationale feestdag volgens u? (n=896)

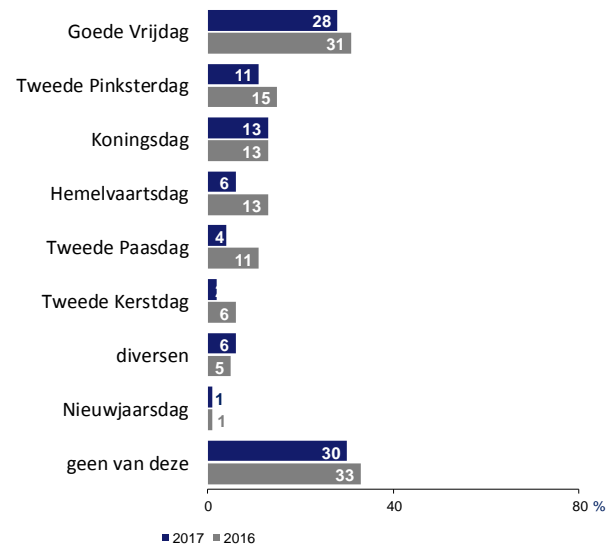
■ ja ■ nee

Hoe belangrijk vindt u het dat 5 mei een nationale feestdag is? (n=896)

■ zeer belangrijk ■ belangrijk ■ niet belangrijk of onbelangrijk ■ onbelangrijk ■ zeer onbelangrijk

Stel dat 5 mei een vrije dag zou worden en stel dat u daar een andere dag voor zou moeten inleveren. Welke van de volgende dagen zou u dan daarvoor willen inleveren?(n=896)

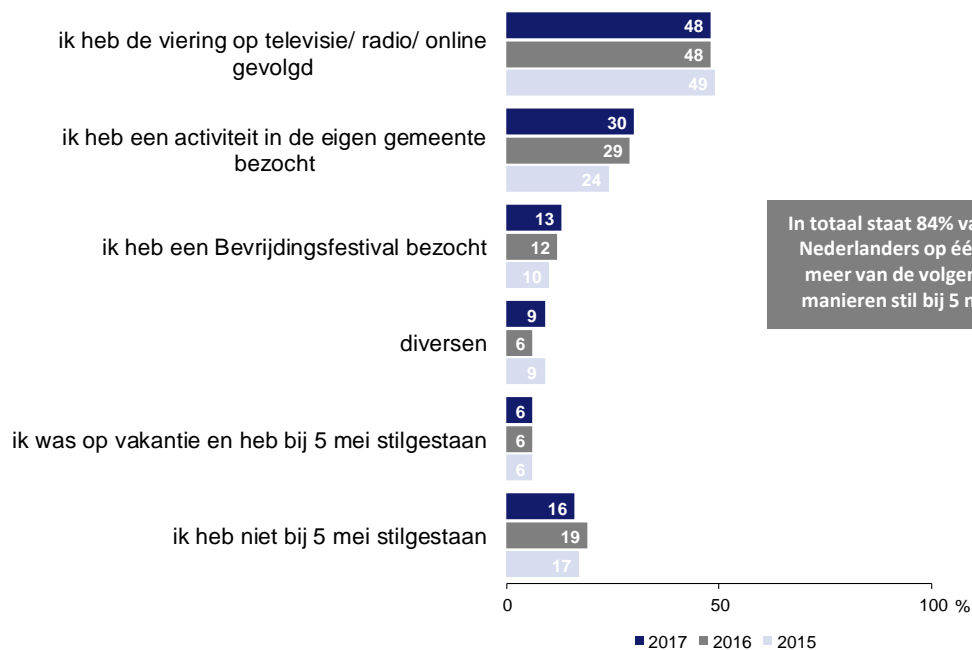

■ 2017 ■ 2016

Vieren - op welke manier staat men stil bij de viering op 5 mei?

Ruim acht op de tien Nederlanders staan stil bij de viering op 5 mei. De helft staat stil bij 5 mei door de viering op de televisie, radio of online te volgen. Een derde bezoekt een activiteit in de eigen gemeente en ruim één op de tien bezoekt een Bevrijdingsfestival op deze dag.

Heeft u het afgelopen jaar aandacht besteed aan de viering van Bevrijdingsdag op 5 mei? (n=896)

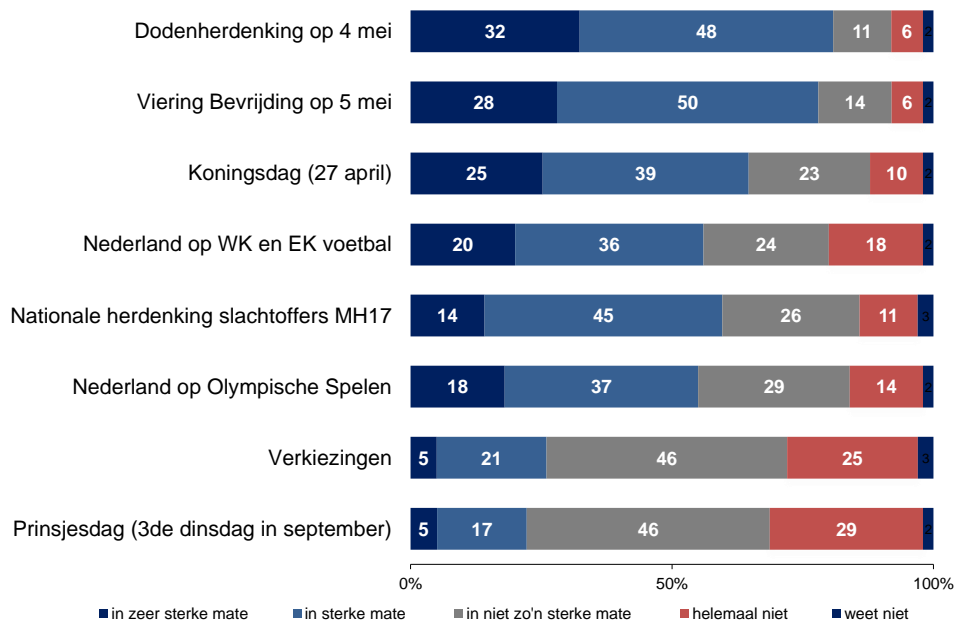
In totaal staat 84% van de Nederlanders op één of meer van de volgende manieren stil bij 5 mei.

- **Leeftijd:** 16% van de Nederlandse bevolking staat *niet* stil bij de viering op 5 mei. Met name jongeren tussen de 13 en de 17 jaar geven aan geen aandacht te besteden aan deze gebeurtenis (25%). Dit aantal is gedaald ten opzichte van 2016 toen 35% van de jongeren aangaf niet stil te staan bij 5 mei.

4 en 5 mei met elkaar vergeleken - 4 en 5 mei zorgen voor verbinding

Nederlanders voelen zich het sterkst verbonden met andere Nederlanders tijdens de Dodenherdenking op 4 mei en Bevrijdingsdag op 5 mei. Hiernaast voelen mensen zich sterk verbonden met elkaar tijdens Koningsdag. Tijdens Prinsjesdag en verkiezingen voelen Nederlanders zich nauwelijks met elkaar verbonden. De uitkomsten zijn hetzelfde als in 2016.

In welke mate geven onderstaande dagen of evenementen u het gevoel verbonden te zijn met andere Nederlanders? (n=896)

- Leeftijd:** 65-plussers voelen zich op 5 mei vaker dan gemiddeld verbonden met andere Nederlanders (86% versus 78% van het Nederlands publiek). Dat geldt ook voor 4 mei, hetzij in iets mindere mate (86% versus 80%). Jongeren tot en met 24 jaar voelen zich relatief vaak verbonden als Nederland speelt op een WK of EK (68% versus 56% van het Nederlands publiek)

Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksverantwoording

De beleving, houding en draagvlak ten aanzien van 4 en 5 mei is in kaart gebracht met een online enquête onder n=896 burgers van 13 jaar en ouder. Het veldwerk voor deze enquête is uitgevoerd in de periode van 14 februari tot en met 2 maart 2017. Er is gebruik gemaakt van de steekproefbron TNS NIPObase. De respondenten in dit panel zijn geworven door Veldkamp en TNS NIPO, dus niet via zelfaanmelding. Voor deelname aan het onderzoek zijn in totaal 1.500 respondenten benaderd. De respons lag op 60%. De steekproef is gestratificeerd getrokken, zodat er ongeveer even veel waarnemingen zijn gedaan per leeftijdscategorie. Op die manier kunnen per leeftijdsgroep uitspraken worden gedaan. Om ook over de bevolking als geheel uitspraken te kunnen doen, is een herweging uitgevoerd op de kenmerken sekse, leeftijd, opleiding, grootte huishouden en regio.